

УДК 37.014.5(477.42)

О.В. Пастовенський,
начальник управління

(Управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ШКІЛЬНИХ МЕРЕЖ У КОРОСТИШІВСЬКОМУ ТА ЧЕРНЯХІВСЬКОМУ РАЙОНАХ ЖИТОМИРЩИНИ

У статті розглянуто практичний досвід реалізації планів оптимізації мереж загальноосвітніх навчальних закладів у Коростишівському і Черняхівському районах Житомирщини. Дано порівняльний аналіз шляхів оптимізації шкільних мереж у згаданих сільських районах, зокрема, щодо створення освітніх округів, закладів альтернативного типу, розширення профільного навчання, мережі факультативів, активізації мережних взаємодій тощо.

У нашій країні з 2006 року реалізується проект "Рівний доступ до якісної освіти в Україні". Серед його компонентів – оптимізація мереж загальноосвітніх навчальних закладів, що здійснюється в сільських районах Житомирської, Закарпатської, Львівської, Рівненської, Херсонської і Чернігівської областей.

Теорія та методика оптимізації розроблені в 70-і – на початку 80-х років Ю.К. Бабанським [1] та його школою (О.Д. Алфьоров, О.М. Моїсєєв, Г.О. Побєдоносцев, М.М. Поташник). В Україні проблему оптимізації розробляли А.М. Алексюк, В.І. Бондар, О.В. Киричук, Н.Г. Ничкало, В.Ф. Паламарчук та ін.

Проте теоретичних розробок з проблеми оптимізації шкільних мереж в Україні напрацьовано небагато – роботи з даної тематики з'явилися лише останнім часом. Зокрема, це питання розглянуто в методичних рекомендаціях Директорату програм розвитку освіти Міністерства освіти і науки України щодо оптимізації шкільної мережі у сільських районах [2] та в ряді інших праць [3; 4; 5; 6].

До того ж, на даний час органами управління освітою, педагогічними колективами не напрацьовано належного досвіду з оптимізації мереж загальноосвітніх навчальних закладів.

Метою даної статті є здійснення на основі практичного досвіду порівняльного аналізу шляхів оптимізації шкільних мереж у Коростишівському та Черняхівському районах Житомирщини.

У рамках проекту "Рівний доступ до якісної освіти в Україні" в кожному з 23 сільських районів області розроблено плани оптимізації шкільних мереж.

Ці плани передбачають утворення мереж загальноосвітніх навчальних закладів з належним технологічним рівнем, навчально-методичним та інформаційним забезпеченням, професійним кадровим потенціалом для створення умов щодо рівного доступу учнів до якісної освіти.

У результаті реалізації районних планів оптимізації шкільних мереж передбачається досягти розширення обсягів охоплення населення регіону якісною освітою, створення умов для здобуття якісної освіти в сільській місцевості, оновлення методичного забезпечення навчального процесу, створення та розвитку навчальних закладів альтернативного типу, розширення допрофільної підготовки учнів і профільного навчання старшокласників, індивідуалізації та диференціації навчання обдарованої молоді, забезпечення розвитку співпраці між дошкільними, загальноосвітніми, позашкільними, професійно-технічними та вищими навчальними закладами, інформатизації та комп'ютеризації навчально-виховного процесу, підвищення професіоналізму та соціального статусу педагогічних працівників, поліпшення соціальної інфраструктури та стану матеріально-технічної бази навчальних закладів, що пришвидшить впровадження сучасних інноваційних технологій і засобів навчання.

Розробленню планів передувала значна аналітична робота відповідних владних структур, зокрема, органів управління освітою, педагогічних колективів, громадськості, початком якої було вивчення результатів соціально-економічного розвитку районів за останні роки та прогнозних показників на 2007-2012 роки. Аналізувалися демографічна ситуація, тенденції щодо зниження і зростання показників народжуваності, міграційні процеси в населених пунктах, шкільні мережі та перспективи їх розвитку, стан приміщень закладів освіти та їх матеріально-технічного забезпечення, кадровий потенціал тощо.

Зрозуміло, що в кожному районі плани оптимізації враховували місцеві потреби і особливості, тому й суттєво відрізняються напрямками реалізації.

Порівняємо шляхи оптимізації шкільних мереж у Коростишівському і Черняхівському районах.

У Коростишівському районі в 2008 р. функціонує 27 загальноосвітніх навчальних закладів, серед яких – 2 гімназії, 4 НВК "ЗНЗ – ДНЗ", 11 ЗОШ І-ІІІ ст., 7 ЗОШ І-ІІ ст., 3 ЗОШ І ст., де здобувають освіту понад 4,5 тис. учнів, працює близько 600 педагогів.

У районі діє Коростишівський педагогічний коледж ім. І. Франка, професійний аграрний ліцей. Функціонує 3 позашкільних навчальних заклади, які розміщені в м. Коростишєві: станція юних

техніків, Будинок дитячої творчості та дитячо-юнацький клуб фізичної підготовки. У них навчається майже 2 тис. учнів.

Дошкільну освіту забезпечують 17 дошкільних навчальних закладів, якими охоплено близько половини дітей відповідного віку.

У районі значну увагу звертають на створення закладів альтернативного типу, введення допрофільної підготовки та профільного навчання в старшій школі, розширення мережі факультативів, у тому числі міжшкільних, гуртків, поліпшення навчально-матеріальної бази та кадрового потенціалу мережі.

У 2008 р. на виконання плану оптимізації шкільної мережі в районі створено 2 заклади альтернативного типу: Коростишівську ЗОШ № 2 І-ІІІ ст. реорганізовано у НВК "Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – ліцей інформаційних технологій", а Старосілецьку ЗОШ І-ІІІ ст. – у Старосілецьку гімназію.

Успішно діють міжшкільні факультативи: на базі Стрижівської ЗОШ – "Юний художник", Коростишівської ЗОШ № 1 – з біології та української літератури, Коростишівської ЗОШ № 2 – з математики та економіки, Коростишівської ЗОШ № 3 – з української мови. Створено міжшкільне районне екологічне об'єднання "Ойкос".

Районним відділом освіти здійснюються заходи щодо збільшення частки педагогів з вищою освітою, кількості вчителів вищої та І категорії, тих, що пройшли курсову перепідготовку, забезпечення викладання предметів фахівцями, залучення до навчально-виховного процесу науково-педагогічних працівників тощо. Створено умови для здобуття бажаними другої вищої педагогічної освіти. Зокрема, для підготовки фахівців з економіки відділом освіти на пільгових умовах направлено на навчання до ВНЗ декількох педагогічних працівників тощо. Організована робота районної творчої групи з теми "Психолого-педагогічні основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників". Планується ввести в усіх сільських базових школах посади шкільних психологів, що забезпечить умови для якісного вивчення індивідуальних можливостей учнів та організації їх диференційованого навчання, розвитку творчих здібностей школярів тощо.

Одним з головних напрямів оптимізації шкільної мережі в районі є урізноманітнення й удосконалення мережних взаємодій ЗНЗ з іншими освітніми закладами, закладами додаткової освіти, установами соціальної сфери тощо, розташованими на території району. Зокрема, налагоджено співпрацю опорних шкіл району та області, а саме:

Вільнянської ЗОШ (спортивний профіль) – з Коростишівським педагогічним коледжем ім. І. Франка, Житомирським державним університетом ім. І. Франка, Київським муніципальним університетом ім. Б. Грінченка;

Кам'янобрідської ЗОШ (технологічний профіль) – з Головинським вищим професійно-технічним училищем нерудних технологій, державним підприємством "Коростишівський лісгосп АПК";

Коростишівської ЗОШ № 1 (філологічний та природничий профіль) – з Житомирським державним університетом ім. І. Франка, інститутом ботаніки імені академіка М.Г. Холодного, обласним центром еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, громадською організацією "Поліська ініціатива", Коростишівською районною організацією охорони природи;

Коростишівської ЗОШ № 2 – з Київським національним університетом ім. Т.Г. Шевченка, Житомирським державним університетом ім. І. Франка, громадською організацією "Поліська ініціатива";

Коростишівської ЗОШ № 3 (художньо-естетичний профіль) – з Житомирським училищем культури і мистецтва ім. І. Огієнка;

Коростишівської гуманітарної гімназії № 5 – з державним управлінням охорони навколишнього середовища в Житомирській області;

Старосілецької гімназії – з Коростишівським педагогічним коледжем ім. І. Франка;

Стрижівської ЗОШ (художньо-естетичний профіль) – з Житомирським училищем культури і мистецтва ім. І. Огієнка;

Студеницької ЗОШ (технологічний профіль) – з Житомирським агротехнічним коледжем.

Співпраця загальноосвітніх навчально-виховних закладів району з ВНЗ надає можливість проводити профорієнтаційну роботу відповідно до профілів підготовки вищого навчального закладу, підвищити ефективність використання науково-педагогічних кадрів, розгорнути співпрацю в науково-пошуковій діяльності, розробити необхідне методичне забезпечення навчально-виховного процесу, що, безумовно, сприяє підвищенню його рівня.

Деяко іншими шляхами здійснюється оптимізація шкільної мережі в Черняхівському районі.

У 2008 р. тут функціонує 30 загальноосвітніх навчальних закладів, з них 3 гімназії, 1 колегіум, 1 спортивний ліцей, 8 ЗОШ І-ІІІ ст., 11 ЗОШ І-ІІ ст., 6 ЗОШ І ст., де навчається майже 4 тис. школярів, працює близько 600 педагогів.

Дошкільну освіту забезпечують 33 дошкільних навчальних заклади, якими охоплено більше половини дітей відповідного віку.

Працює 3 позашкільних заклади, в тому числі Будинок дитячої та юнацької творчості, станція юних техніків, дитячо-юнацька спортивна школа, де близько тисячі учнів розвивають свої здібності. Головинське вище професійно-технічне училище нерудних технологій, яке діє в районі, готує робітників і молодших спеціалістів для добування та обробки природного каменю.

У 2004-2007 рр. на Черняхівщині 4 ЗОШ І-ІІ ст. реорганізовано у ЗОШ І ст., 6 ЗОШ самоліквідувалися. Створено 4 заклади альтернативного типу, зокрема, 3 гімназії (Черняхівська, Головинська, Високівська) та Селянщинський спортивний ліцей.

У 2008 р. Жадківська загальноосвітня школа І-ІІІ ст. реорганізована у Жадківський колегіум.

У районі вживаються заходи щодо поліпшення якості навчально-виховного процесу, збільшується кількість старшокласників, охоплених профільним навчанням, дітей, залучених до гуртків, факультативів. Відповідно до потреб дітей розширюється вивчення таких предметів, як інформатика, іноземна мова, різноманітні курси за вибором. Зміцнюється навчально-матеріальна база ЗНЗ, поліпшується кадровий потенціал мережі тощо.

Однак одним з головних напрямів оптимізації шкільної мережі в районі є створення освітніх округів.

З метою оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів та забезпечення рівного доступу до якісної освіти на Черняхівщині створено 5 освітніх округів: Черняхівський, Жадківський, Селянщинський, Високівський і Головинський, до складу яких увійшли загальноосвітні школи, дошкільні та позашкільні навчальні заклади району.

У кожному з освітніх округів діє рада округу, яка координує його роботу, призначено кураторів освітніх округів.

У районі розроблено заходи з оптимізації шкільної мережі в розрізі кожного освітнього округу з урахуванням можливостей надання навчальними закладами додаткових освітніх послуг, забезпечення їх педагогічними кадрами, матеріально-технічними ресурсами тощо.

У процесі оптимізації основний акцент робиться на поліпшення навчально-виховного процесу опорних шкіл. У них покращено роботу гуртків, секцій, факультативів, вводяться додаткові курси, поглиблене вивчення окремих предметів, профільне та допрофільне навчання. Значна увага приділяється науково-дослідницькій та пошуковій роботі школярів, зокрема, на базі Черняхівського та Головинського, Селянщинського округів працюють територіальні відділення МАН.

До опорних навчальних закладів району організоване безкоштовне підвезення учнів та педагогічних працівників.

Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в опорних школах сприяє збільшенню кількості переможців районних, обласних предметних олімпіад, конкурсів, спортивних змагань, покращенню навчально-матеріальної бази та кадрового потенціалу таких навчальних закладів. Саме тому все більше батьків та учнів шкіл-сателітів виявляють бажання навчатися в опорних закладах.

Отже, як показує практика, функціонування сільських освітніх округів надає широкі можливості щодо забезпечення доступу школярів до якісної освіти, координації зусиль навчальних закладів із створення умов для здобуття учнями якісної початкової, базової та повної загальної середньої, позашкільної та початкової професійної освіти, розв'язання інших освітніх проблем.

Зрозуміло, що в Коростишівському і Черняхівському районах реалізуються різні моделі оптимізації шкільних мереж. В окремих компонентах вони є аналогічними, зокрема, щодо створення закладів альтернативного типу, розвитку профільного навчання, розширення мережі факультативів, гуртків, впровадження нових предметів і курсів за вибором, зміцнення навчально-матеріальної бази та кадрового потенціалу мережі тощо. Однак існують і значні відмінності: одним з головних напрямів оптимізації шкільної мережі в Коростишівському районі є урізноманітнення й удосконалення мережних взаємодій ЗНЗ з позашкільними, професійно-технічними, вищими навчальними закладами, закладами додаткової освіти, установами соціальної сфери, тоді як на Черняхівщині – створення освітніх округів.

Проте, незважаючи на відмінності, оптимізація шкільних мереж в обох районах сприяє поліпшенню навчально-виховного процесу в закладах освіти, що підтверджується результатами зовнішнього незалежного оцінювання, виступами школярів в обласних олімпіадах, змаганнях і конкурсах тощо. А це ще раз доводить необхідність розроблення і реалізації в регіонах унікальних планів оптимізації шкільних мереж на основі врахування місцевих особливостей і потреб для створення сприятливих умов навчання і виховання підростаючого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект). – М., "Педагогика", 1977. – 251 с.

2. Оптимізація шкільної мережі у сільських районах (Методичні рекомендації). – К.: Директорат програм розвитку освіти. – 2007. – 23 с.
3. Пастовенський О.В. Структурна модель оптимізації регіональних освітніх мереж // Рідна школа. – 2008. – № 6. – С. 30-33.
4. Пастовенський О.В. Напрями та вектор оптимізації регіональної шкільної мережі // Рідна школа. – 2008. – № 9. – С. 40-42.
5. Пастовенський О.В. Моделі оптимізації регіональних шкільних мереж // Молодь і ринок. – 2008. – № 7-8. – С. 27-31.
6. Пастовенський О.В. Моніторинг оптимізації освітніх мереж // Молодь і ринок. – 2008. – № 9. – С. 34-42.

Матеріал надійшов до редакції 20.11. 2008 р.

Пастовенский А.В. Сравнительный анализ путей оптимизации школьных сетей в Коростышевском и Черняховском районах Житомирщины.

В статье рассмотрен практический опыт реализации планов оптимизации сетей общеобразовательных учебных заведений в Коростышевском и Черняховском районах Житомирщины. Представлен сравнительный анализ путей оптимизации школьных сетей в упомянутых сельских районах, в частности, относительно создания образовательных округов, заведений альтернативного типа, расширения профильного обучения, сети факультативов, активизации сетевых взаимодействий и т.д.

Pastovensky O.V. Comparative Analysis of the Ways of Optimization of School's Networks in Korostyshiv and Chernyahiv Regions of Zhytomyrshchyna.

The practical experience of realization of plans of optimization of network of general educational institutions in Korostyshiv and Chernyahiv regions of Zhytomyrshchyna is considered in the article.

The comparative analysis of the ways of optimization of networks of schools in Korostyshiv and Chernyahiv regions also concerning the creation of educational districts, institutions of alternative types, broadening of profile education, network of optional courses, activization of the interaction's network is done.